

Doc. dr Mile ŠIKMAN
Visoka škola unutrašnjih poslova
Univerzitet u Banjoj Luci

Pregledni članak
UDK: 343.85:343.9.02; 343.123.12
Primljeno. 15. avgust 2015. god.

SPECIJALIZACIJA SUBJEKATA KAO FAKTOR SUPROTSTAVLJANJA ORGANIZOVANOM KRIMINALITETU

Krivičnoprocesni subjekti suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu predstavljaju one državne organe za sprovođenje zakona, koji su, pored ostalog, nadležni i za suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu, ili su pak specijalizovani za suzbijanje organizovanog kriminaliteta. Modeli suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu su različiti, ali su najzastupljeniji oni modeli koje karakteriše izgradnja specijalizovanih agencija za sprovođenje zakona, odnosno za kontrolu, istragu i otkrivanje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Ove specijalizovane agencije (sudska, tužilačka i policijska specijalizacija) primenjuju posebne metode i sredstva, u posebnim krivičnim postupcima, u cilju efikasne istrage i dokazivanja organizovanog kriminaliteta. Specijalizacija agencija za sprovođenje zakona u cilju suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu, analogna je insistiranju na primeni specijalnih istražnih tehnika u otkrivanju i istrazi krivičnih dela organizovanog kriminaliteta, te iz tog razloga predstavlja preporuku u tom pravcu. Specijalizovane agencije za sprovođenje zakona u suprotstavljanju organizovanom kriminalitetu, uopšteno, upotrebljavaju dugoročan pristup organizovanom kriminalitetu. Istrage organizovanog kriminaliteta su više proaktivne prirode, zasnovane na obaveštajnim podacima i analizama kriminalnih aktivnosti koje vrše pripadnici

kriminalnih organizacija. Kao takve, specijalizovane agencije za sprovođenje zakona otkrivaju i gone slučajeve organizovanog kriminaliteta koji su organizacijski i tehnološki kompleksniji i imaju za to potrebne ljudske, materijalne i druge resurse. Takođe, specijalizovane agencije za sprovođenje zakona u suprotstavljanju organizovanom kriminalitetu su nosioci međunarodne saradnje u suzbijanju transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. Pored navedenog, u poslednje vrijeme, ovaj pristup se širi u pravcu podrška specijalizovanim agencijama za sprovođenje zakona od strane agencija koje nisu nadležne za sprovođenje zakona u smislu suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu. Navedeno, podrazumeva uključivanje drugih državnih organa (poreskih, inspeksijskih, obaveštajnih, itd.) koji bi se uključivale u suzbijanje organizovanog kriminaliteta pružanjem adekvatne podrške agencijama za sprovođenje zakona u suprotstavljanju organizovanom kriminalitetu. Pored pozitivnih, navedeni pristup ima i negativnih implikacija, što je i predmet ovog rada.

Ključne riječi: subjekti suzbijanja organizovanog kriminaliteta, specijalizacija, policija, tužilaštvo, sudstvo.

1. Uvod

Stiče se utisak, da se problemu suzbijanja organizovanog kriminaliteta, pristupa populistički i vrlo površno. Ovo posebno dolazi do izražaja kada se govori o specijalizaciji državnih organa za gonjenje organizovanog kriminaliteta¹. Tako se često „poseže” za uspostavljanjem posebnih organa, prije svega tužilaštava za suzbijanje organizovanog kriminaliteta, te se sa „nestrpljenjem” očekuju brzi rezultati u suprotstavljanju organizovanom kriminalitetu. Ovakav pristup ne samo što je pogrešan, već može biti i vrlo štetan, jer se specijalizaciji pristupa *ad hoc*, bez prethodne analize organizovanog kriminaliteta, ali i načina funkcionisanja takvih organa u suzbijanju organizovanog kriminaliteta. Naravno, nema dileme da organizovani kriminalitet kao kriminalni fenomen

1 Naime, ovom problemu ne doprinosi sam politizacija suzbijanja organizovanog kriminaliteta, već i nedostatak međunarodnih standarda koji bi direktnije obrađivali ovu oblast. Tako i Konvencija Ujedinjenih Nacija protiv organizovanog kriminaliteta iz 2000. godine, koja je postavila standarde u oblasti suzbijanja organizovanog kriminaliteta, pitanje specijalizacije nije direktno obrađeno, već podstiče na odgovarajuću obuku i međunarodnu saradnju. Vidi: United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Palermo, Italy, 2000.

zahtjeva poseban pristup otkrivanja i dokazivanja, uzimajući u obzir način ispoljavanja, kao i opasnost i štetnost njegovog manifestovanja².

Zbog toga je potrebna pažljiva analiza organizovanog kriminaliteta³, kako bi se profilisao najadekvatniji način reagovanja na isti, koji može da se ogleda u tri tipa: prvi, jačanje postojećih kapaciteta agencija za sprovođenje zakona u smislu otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, drugi, specijalizacija unutar već formiranih agencija za sprovođenje zakona i treći, formiranje novih, nezavisnih tijela za suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu. Ipak ono što je važnije od organizacionog oblika, jeste specijalizacija kadrova koji rade na gonjenju krivičnih slučajeva organizovanog kriminaliteta. Zapravo, specijalisti različitih profila, stručno osposobljeni i materijalno obezbjeđeni (u smislu materijalno-finansijskih uslova za rad) su najveća garancija suzbijanja organizovanog kriminaliteta. U prilog tome je i stav da posebne istražne radnje sa uspjehom mogu primjenjivati i već postojeće agencije za sprovođenje zakona (posebne organizacione jedinice u okviru sudova, tužilaštava, policije – tzv. sudska, tužilačka, policijska specijalizacija), uz

- 2 Procjene Ujedinjenih Nacija ukazuju da više od 70.000 ljudi godišnje samo u Evropi, budu žrtve trgovine ljudima radi vršenja prostitucije, pri čemu je nelegalna dobit više od 3 milijarde dolara. Krijumčarenje migrantima je posebno izraženo iz Latinske Amerike u Sjevernu Ameriku i iz Afrike u Evropu, pri čemu je kriminalna dobit više od 6,5 milijardi dolara. Nelegalna trgovina i krijumčarenje drogama su i dalje najdinamičnija kriminalna područja, koja godišnje donose više od 105 milijardi dolara samo od nelegalne trgovine kokainom i heroinom. Godišnje se nelegalno trguje sa više od 60,000 komada raznog vatrenog oružja, a nelegalna dobit iznosi više od 55 miliona dolara. Transnacionalno ekološki kriminalitet predstavlja poseban problem koji je naročito izražen u nelegalnoj trgovini divljim životinjama koja donosi godišnje više od 75 miliona dolara dobiti, dok nelegalne aktivnosti u oblasti trgovine drvetom donose više od 6 milijardi dolara godišnje. Krijumčarenje falisifikovanom robom je naročito izražen problem, pri čemu je šteta od ovog kriminalnog fenomena približno 10 milijardi dolara godišnje. Visokotehnološki kriminalitet u oblasti krađe identiteta pogađa više od 1,5 miliona ljudi godišnje, a šteta iznosi više od milijardu dolara, dok se dječijom pornografijom generiše 50,000 novih fotografija svake godine, a dobit se mjeri sa 250 miliona dolara godišnje. Problem somalskih pirata je takođe postao međunarodni problem, a dobit od ove nelegalne aktivnosti je približno 100 miliona dolara godišnje. UNDOC. (2010). *The Globalization Of Crime – A Transnational Organized Crime Threat Assessment*. Wien: United Nations Office on Drugs and Crime. Dostupno putem interneta: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf, pristupljeno 16.02.2014.
- 3 Uobičajeno je da se razmatranja o potrebi formiranja posebnih organa za suzbijanje organizovanom kriminalitetu, započinje analizom stanja organizovanog kriminaliteta u konkretnom slučaju. Shodno tome, ako je stanje organizovanog kriminaliteta takvo da redovni organi za sprovođenje zakona, u okviru redovne djelatnosti, ne mogu uspješno kontrolisati organizovani kriminalitet, onda je moguće formirati posebne organe, koji bi u posebnom postupku korišćenjem specijalnih istražnih tehnika, ali i drugih raspoloživih mera i radnji, suprotstavljali se organizovanom kriminalitetu. Dakle, formiranje takvih organa treba da odgovara stvarnim potrebama kriminalnopolitičke reakcije na ovaj oblik kriminaliteta.

njihovo stručno, kadrovsko, materijalno i drugo potrebno osposobljavanje, navodeći da već postojeće sudije garantuju čovjekova prava⁴. Dakle, ovakva vrsta specijalizacije kadrova, dodajući i njihovo veliko praktično iskustvo, je od suštinskog značaja za efikasno suzbijanje organizovanog kriminaliteta⁵.

2. Uporedni modeli specijalizacije u suzbijanju organizovanog kriminaliteta

Može se konstatovati da je specijalizacija državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminaliteta postala trend, kako u međunarodnim, tako i u regionalnim okvirima. Modeli ove specijalizacije su različiti i zavise od krivičnog sistema svake zemlje, ali ih u osnovi karakteriše specijalizacija tužilačkih i policijskih organa za suzbijanje organizovanog kriminaliteta. Među najpoznatijim primjerom specijalizacije državnih organa za borbu protiv organizovanog kriminaliteta može se navesti Nacionalna direkcija za borbu protiv mafije⁶ (*Direzione Nazionale Antimafia – DNA*) i Nacionalna istražna direkcija za borbu protiv mafije⁷ (*Direzione Investigativa Antimafia – DIA*), koje su formirane još 1991. godine u Italiji⁸. Nacionalna direkcija za borbu protiv mafije je specijalizovana tužilačka agencija koja ima koordinirajuću ulogu u istragama organizovanog kriminala mafijaškog tipa. Takva koordinacija je uspostavljena prije svega da se osigura pravovremena razmjena informacija između relevantnih agencija za sprovođenje zakona. Ovom Direkcijom rukovodi Nacionalni tužilac za borbu protiv mafije, a čini je još određen broj specijalnih tužilaca za borbu protiv mafije, koji imaju nadležnosti na cijeloj teritoriji Italije. Nacionalna istražna direkcija za borbu protiv mafije

4 Šikman, M. (2010), Organizovani kriminalitet – krivični, procesni i kriminalistički aspekt, Banja Luka, Defendologija centar, str. 503-560.

5 UNDC. (2012), Digest Of Organized Crime Cases: A compilation of cases with commentaries and lessons learned. Vienna: Publishing and Library Section, United Nations Office at Vienna.

6 Vidi opširnije: Direzione nazionale antimafia. Dostupno putem interneta: http://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_2_10_1.wp, pristupljeno 09.04.2015.

7 Vidi opširnije: Direzione Investigativa Antimafia. Dostupno putem interneta: http://www1.interno.gov.it/dip_ps/dia/page/istituzioni.html, pristupljeno 09.04.2015.

8 Upravo je stanje organizovanog kriminaliteta u Italiji 80-tih i početkom 90-tih godina presudno uticalo na formiranje posebnih organa za borbu protiv mafije. Kulminacija je bilo surova ubistva sudija Đovanija Falkonea i Paola Borsolina, kada je italijanska vlada odlučila da se na ovaj način suprotstavi organizovanom kriminalitetu i mafiji. Ipak i danas je organizovani kriminalitet izražen problem u Italiji, pri čemu se materijalna šteta od organizovanog kriminaliteta procjenjuje na više od 140 milijardi evra na godišnjem nivou. Bonis, A. (2014), Analyzing Organized Crime. The global initiative against organized crime, Edition 12. Dostupno putem interneta: <http://www.globalinitiative.net/download/global-initiative/Analyzing%20Organized%20Crime%20-%20June%202014.pdf>, pristupljeno 14.04.2015.

je specijalizovana policijska agencija čija je isključiva nadležnost da sprovodi preventivne istrage koje su povezane sa djelatnošću organizovanog kriminala, tj. vodi istrage krivičnih djela koja su izvršena od strane italijanske mafije. Osnovni elementi istražne strategije ove Direkcije proističu iz njenog zadatka, a to je prevencija razvoja organizovanog kriminala mafijaškog tipa, putem prikupljanja, analize i operativne upotrebe obaveštajnog materijala, kao i kroz koordinaciju rada drugih agencija za sprovođenje zakona. Direkcija se sastoji od pripadnika koji se regrutuju ravnopravno iz redova nacionalne policije, karabinijera i jedinica finansijske policije, pri čemu se i direktor bira sistemom rotacije iz navedenih policijskih agencija.

Slično navedenom, ali uzimajući u obzir anglosaksonsku pravnu tradiciju, trend specijalizacije agencija za sprovođenje zakona u suzbijanju organizovanog kriminala prisutan je prije svega u Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji. Naime, u Sjedinjenim Američkim Državama još od donošenja RICO zakona⁹ 1970. godine izražena je specijalizacija u suzbijanju organizovanog kriminaliteta, kroz uspostavljanje posebnih, specijalizovanih agencija za sprovođenje zakona koje su nadležne za suprotstavljanje pojedinim oblicima organizovanog kriminaliteta. Tako su unutar Ministarstva pravde SAD-a uspostavljene tri federalne agencije za sprovođenje zakona koje se bave suzbijanjem organizovanog kriminala. Svakako da leadersku ulogu ima Federalni biro za istrage¹⁰ (*Federal Bureau of Investigation – FBI*), kao kriminalistička služba koja je nadležna za istrage, između ostalog i organizovanog kriminala na cjelom području SAD-a, zatim Agencija za borbu protiv droga¹¹ (*Drug Enforcement Administration – DEA*) čije je nadležnost, takođe na području SAD-a, a tiče se prije svega suprotstavljanja nelegalnoj trgovini drogama kako unutar zemlje, tako i u međunarodnim istragama nedozvoljene trgovine drogama i Biro za alkohol, duvan, vatreno oružje i eksplozive¹² (*Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives – ATF*), koji je nadležan za suzbijanje federalnih krivičnih djela koja obuhvataju nezakonito korišćenje, proizvodnju i posjedovanje vatrene oružja i eksploziva, kao i ilegalne trgovine alkoholnim i duvanskim proizvodima. Takođe, unutar Ministarstva za otadžbinsku bezbjed-

9 Zakon o kontroli organizovanog kriminala ili RICO zakon (Federal Racketeer Influenced and Complt Organizations Act) usvojen je 1970. godine. (Pub. L. 91-452, 84 Stat. 922).

10 Vidi opširnije Federal Bureau of Investigation – FBI. Dostupno putem interneta: <http://www.fbi.gov/>, pristupljeno 14.04.2015.

11 Vidi opširnije: Drug Enforcement Administration – DEA. Dostupno putem interneta: <http://www.dea.gov/index.shtml>, pristupljeno 14.04.2015.

12 Vidi opširnije: Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives - ATF. Dostupno putem interneta: <https://www.atf.gov/>, pristupljeno 14.04.2015.

nost postoje dvije federalne agencije koje se bave suzbijanjem organizovanog kriminaliteta i to: Tajna služba¹³ (*United States Secret Service – USSS*) koja je nadležna, između ostalog za zaštitu američke valute (dolara), kao i istrage falisifikovanja dolara i hartija od vrijednosti, kao i velikih finansijskih prevara, i Agencija za imigracije i carinu¹⁴ (*U.S. Immigration and Customs Enforcement – ICE*), koja je takođe federalna agencija za sprovođenje zakona čija je nadležnost sprečavanje i istrage krijumčarenje i ilegalnih migracija. Pored toga treba navesti da je u poslednjih nekoliko godina izražen trend novih specijalizacija, kako unutar postojećih agencija, tako i međuagencijski pristup koji karakteriše specijalizacija za suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu¹⁵.

U Velikoj Britaniji su aktivnosti na specijalizaciji državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminaliteta aktuelizovane poslednjih godina. Tako je Strategijom protiv teškog i organizovanog kriminala iz 2013. godine¹⁶, predviđeno formiranje nove¹⁷ Nacionalna agencija protiv kriminala¹⁸ (*National Crime Agency – NCA*). Polazna osnova za formiranje ove nove agencije za

13 Vidi opširnije: *United States Secret Service – USSS* Dostupno putem interneta: <http://www.secretservice.gov/>, pristupljeno 14.04.2015.

14 Vidi opširnije: *U.S. Immigration and Customs Enforcement – ICE*. Dostupno putem interneta: <http://www.ice.gov/>, pristupljeno 14.04.2015.

15 Tako je 1994. godine osnovana Divizija za specijalne operacije (*Special Operations Division – SOD*), koja je unutar DEA-e, a bavi se koordinacijom aktivnosti više federalnih agencija za sprovođenje zakona, obavještajne zajednice i Ministarstva odbrane u suzbijanju međunarodne trgovine drogom i narko-terorizma. Unutar iste agencije je 2006. godine formirana posebna Radna grupa (*Organized Crime Drug Enforcement Task Force – OCDEF*) kao centralna baza podataka (obaveštajnih, finansijskih i drugih) u vezi sa nedozvoljenom trgovinom opojnih droga, s ciljem da izvrši integraciju i analizu svih raspoloživih podataka, radi identifikacije najvećih kriminalnih organizacija koje se bave ovom vrstom kriminalne djelatnosti. Agencija za imigracije i carinu je 2009. godine osnovala Nacionalni centar protiv krijumčarenja (*National Bulk Cash Smuggling Center (BCSC)*) da kroz međuagencijski pristup spreči krijumčarenje i nedozvoljenu trgovinu, kao i vođenje finansijskih istraga.

16 Home Office, (2013), *Serious and Organised Crime Strategy*. London: HM Government. Dostupno putem interneta: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/248645/Serious_and_Organised_Crime_Strategy.pdf

17 Treba napomenuti da je i u ranijem periodu na području Velike Britanije bio prisutan princip specijalizacije za borbu protiv organizovanog kriminaliteta. Tako je 1998. godine formiran Nacionalni kriminalistički odred (*National Crime Squad – NCS*) sa zadatkom da se suprotstavi „ozbiljnom i organizovanom kriminalu”, usaradnjisaostalim agencijama za sprovođenje zakona u Velikoj Britaniji i uinostranstvu. Ova Agencija je 2006. godine prerasla u Agenciju za borbu protiv teškog organizovanog kriminala (*Serious Organised Crime Agency – SOCA*), kao nacionalnu agenciju za sprovođenje zakona pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Velike Britanije, koja je djelovala sve do 2013. godine, kada je prerasla u novoformiranu agenciju.

18 *National Crime Agency – NCA, The Crime and Courts Act 2013*. Dostupno putem interenta: <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/about-us>.

sprovođenje zakona, takođe je bilo stanje organizovanog kriminaliteta u Velikoj Britaniji, koji je identifikovan kao prijetnja nacionalnoj bezbjednosti¹⁹. Ova nova Agencija je formirana u oktobru 2013. godine i ima za cilj da obezbjedi centralizovano prikupljanje podataka o organizovanom kriminalitetu, kao i koordiniranje svih istraga protiv organizovanog kriminaliteta u Velikoj Britaniji²⁰.

Od navedenog trenda nisu izuzete ni zemlje u regionu. Tako je u Hrvatskoj već 2001. godine formiran Ured za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala²¹, kao specijalizovano i samostalno tužilaštvo u okviru Državnog tužilaštva Republike Hrvatske. Ovaj Ured je nadležan za sve istrage organizovanog kriminaliteta i korupcije na cjelom području Republike Hrvatske, kao i za međunarodnu saradnju u navedenim istragama. Kada je riječ o specijalizaciji policije za suzbijanje organizovanog kriminaliteta, u Hrvatskoj ne postoji posebna policijska agencija koja se bavi isključivo suzbijanjem organizovanog kriminaliteta, već je specijalizacija izvršena unutar Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, tako što je u Upravi kriminalističke policije formirana Služba organizovanog kriminala i Služba kriminaliteta droga koje su nadležene za učestvovanje u istragama organizovanog kriminaliteta. Pored navedenog u okviru županijskog suda u Zagrebu formirano je Odjeljenje za USKOK koje je nadležno za suđenje u predmetima koje vodi Ured za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala.

19 Još je Strategijom nacionalne bezbjednosti iz 2010. godine organizovani kriminal identifikovan kao prijetnja nacionalnoj bezbjednosti, koji godišnje prouzrokuje materijalnu štetu od najmanje 24 milijarde evra. To uključuje trgovinu drogom, trgovinu ljudskim bićima, organizovane ilegalne imigracije, visokovrednosne prevare, falsifikovanje, organizovani nasilnički kriminal i sajber kriminal. Prema procjenama policijskih agencija u Velikoj Britaniji ima oko 5.500 organizovanih kriminalnih grupa, koje uključuju oko 37.000 članova. Vidi opširnije: HM Government (2010). *A Strong Britain in an Age of Uncertainty. The National Security Strategy*. Dostupno putem interneta:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/national-security-strategy.pdf, pristupljeno: 14.04.2015.; Home Office. (2013). *Understanding Organised Crime: Estimating the scale and the social and economic costs*. Dostupno putem interneta:

<https://www.gov.uk/government/publications/understandingorganised-crime-estimating-the-scale-and-the-social-andeconomic-costs>, pristupljeno: 14.04.2015.

20 U prvom godišnjem izvješaju o radu nove Agencije navodi se da su preuzeli lidersku ulogu u suzbijanju organizovanog kriminala, kroz skoro 1000 istraga organizovanog kriminala, više od 3000 uhapšenih lica, više od 213 tona zapljene opojnih droga, kao i 400 osuđujućih presuda u Velikoj Britaniji. Vidi šire: NCA led and coordinated activity in our first year of operation resulted in:. Dostupno putem interneta:

<http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/525-factsheet-results-of-nca-led-and-coordinated-activity-in-our-first-year-of-operation/file>, pristupljeno: 14.04.2015.

21 Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine broj 76/09, 116/10, 57/11, 136/12, 148/13.

U Srbiji je 2003. godine jedinstvenim Zakonom o organizaciji državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminaliteta, korupcije i posebno teških krivičnih djela²², utvrđeno osnivanje, organizacija, nadležnost i ovlaštenja državnih organa i posebnih organizacionih jedinica državnih organa, radi otkrivanja, krivičnog gonjenja i suđenja za krivična dela organizovanog kriminaliteta. Navedenim Zakonom formirano je Tužilaštvo za organizovani kriminal, kao tužilaštvo posebne nadležnosti u okviru Javnog tužilaštva Republike Srbije²³. Nadležnost navedenog Tužilaštva je postupanje u slučajevima organizovanog kriminala, korupcije i posebno teških krivičnih djela. Istim Zakonom propisano je i uspostavljanje Službe za borbu protiv organizovanog kriminala, koja je i formirana od strane Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, unutar Uprave kriminalističke policije, a koja je nadležna za što efikasnije suprotstavljanje organizovanom kriminalu u Srbiji i zemljama partnerima. Pored navedenog u Srbiji je formirano, u okviru Višeg suda u Beogradu, Posebno odeljenje za organizovani kriminal, koje je nadležno za suđenje za krivična djela organizovanog kriminaliteta, korupcije i posebno teških krivičnih djela. Takođe, formirana je i posebna pritvorska jedinica u Okružnom zatvoru u Beogradu za izdržavanje kazni u navedenim slučajevima.

Makedonija je 2008. godine formirala Osnovno javno tužilaštvo za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, kao samostalno tužilačko tijelo u sastavu Vrhovnog državnog tužilaštva Republike Makedonije. Djelovanje i funkcije tužilaštva propisane su Zakonom o javnom tužilaštvu Republike Makedonije²⁴, kojim je ovo Tužilaštvo nadležno za postupanje u slučajevima organizovanog kriminala i korupcije. Ovaj Zakon propisuje i uspostavljanje specijalizovanih odjeljenja za praćenje i otkrivanje zločina sa posebnom administrativnom kancelarijom u okviru Osnovnog tužilaštva za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije. Unutar Ministarstva unutrašnjih poslova Makedonije, a u okviru Biroa za javnu bezbjednost, formiran je Odjel za suzbijanje organizovanog kriminala, što se može smatrati oblikom specijalizacije za suzbijanje organizovanog kriminaliteta. Takođe, 2008. godine u Osnovnom sudu Skoplje 1 je specijalizovana jedinica za pre-

22 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih djela, Službeni glasnik RS, br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – dr. zakon, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 – dr. zakon, 101/2011 – dr. zakon i 32/2013.

23 Treba naglasiti da je ovo Tužilaštvo djelovalo kao dio Okružnog tužilaštva u Beogradu sve do 2010. godine, kada je uspostavljeno kao tužilaštvo posebne nadležnosti.

24 Zakon o javnom tužilaštvu Republike Makedonije, Službeni Vesnik, br. 150/2007.

sude u oblasti organizovanog kriminala i korupcije nadležna za sve slučajeve navedenih krivičnih djela na teritoriji Makedonije²⁵.

U Sloveniji je 2011. godine formirano Specijalno državno tužilaštvo Republike Slovenije²⁶, kao posebno tužilaštvo, pri Vrhovnom državnom tužilaštvu Republike Slovenije koje je nadležno za gonjenje učinilaca krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, privrednog kriminaliteta, terorizma i korupcijskih krivičnih djela. Kada je riječ o policijskoj specijalizaciji za suzbijanje organizovanog kriminala ona je izvršena unutar Ministarstva unutrašnjih poslova, Policije Slovenije, tako što je u Upravi kriminalističke policije formiran Sektor za organizovani kriminal, koji je nadležan za istrage krivičnih djela organizovanog kriminala, droga, terorizma i ekstremizma.

U Crnoj Gori je 2015. godine osnovano Specijalno državno tužilaštvo²⁷, kao poseban i samostalan tužilački organ, unutar Državnog tužilaštva Crne Gore, koje je nadležno za gonjenje učinilaca krivičnih djela organizovanog kriminala, visoke korupcije, pranja novca, terorizma i ratnih zločina. Kada je riječ o specijalizaciji policijskih tijela za suzbijanje organizovanog kriminaliteta, ona je učinjena tako što je u okviru Uprave policije Crne Gore, Sektora kriminalističke policije formirana dva odsjeka (Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije i Odsjek za borbu protiv droge i krijumčarenja) koji su nadležni za učestvovanje u istragama organizovanog kriminaliteta. Takođe, treba naglasiti da je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima²⁸ propisano da se za suđenje u predmetima krivičnih djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina obrazuju specijalizovana odjeljenja za suđenja u ovim predmetima u Višem sudu u Podgorici i Bijelom Polju. U skladu sa zakonom formirana su dva specijalizovana odjeljenja za suđenje u predmetima krivičnih djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina i to: Specijalizovano odjeljenje u Višem sudu Podgorica i Specijalizovano odjeljenje u Višem sudu u Bijelom Polju.

Kao što je uočljivo iz navedenog kratkog prikaza uporednih modela specijalizacije državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminaliteta, dominira onaj oblik koji podrazumjeva specijalizaciju tužilačkih organa i to kroz uspostavljanje posebnih, nezavisnih tužilačkih tijela koja su isključivo nadležna za gonjenje učinilaca krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Kada je riječ o policijskim organima, onda je uočljivo da je prisutan trend speci-

25 Zakon o sudovima Republike Makedonije, Službeni list RM, br. 58/2006 i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima, Službeni list RM, br. 35/2008.

26 Zakona o državnom tožilstvu (ZDT-1), Uradni list RS, št. 58/2011.

27 Zakon o specijalnom državnom tužilaštvu, Službeni list Crne Gore, br. 10/2015.

28 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima, Službeni list CG, br. 22/08.

jalazacije unutar već postojećih policijskih agencija, na način što se formiraju posebni organizacioni oblici koji se bave suzbijanjem krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Slično je i sa sudskim organima, jer ne postoje posebni sudovi za suđenje u slučajevima organizovanog kriminaliteta²⁹, već se unutar sudova redovne nadležnosti, uspostavljaju sudska odjeljenja nadležna za suđenje u slučajevima organizovanog kriminaliteta. Dakle, na osnovu navedenog možemo smatrati da je ovo trenutno i najoptimalniji model (posebno tužilaštvo i specijalizacija unutar već postojećih policijskih i sudskih organa) koji s jedne strane zadovoljava potrebe za efikasnijim suzbijanjem organizovanog kriminaliteta, dok s druge strane uzima u obzir ekonomičnost organizacije državnih organa u suzbijanju kriminaliteta.

3. Specijalizacije u suzbijanju organizovanog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini

Specijalizacija u suzbijanju organizovanog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini uslovljena je složenim ustavnim uređenjem Bosne i Hercegovine³⁰, a kao takva može se posmatrati kroz specijalizaciju na nivou BiH i specijalizaciju na nivou entiteta. Tako, u pogledu organizacije pravosuđa u Bosni i Hercegovini treba navesti da postoje četiri sudska i tužilačka sistema: sudski i tužilački sistem BiH, sudski i tužilački sistemi entiteta (Federacije BiH i Republike Srpske) i sudski i tužilački sistem Brčko distrikta BiH. U navedenim sudskim i tužilačkim sistemima ne postoji posebno i samostalno sudsko ili tužilačko tijelo koje bi se isključivo bavilo suzbijanjem organizovanog kriminaliteta, već je u dva slučaja izvršena specijalizacija unutar već postojećih sudskih i tužilačkih sistema i to u Sudu BiH i Tužilaštvu BiH, na nivou BiH, kao i Okružnom sudu Banja Luka i Okružnom tužilaštvu Banja Luka u Republici Srpskoj.

29 Dakle jasno je da se radi o redovnim sudovima opšte nadležnosti, a ne specijalizovanim sudovima koji sude samo za određena krivična djela ili samo za krivična djela određenih učinilaca (*ratione materiae* ili *intuitu personae*). O sudovima i podjeli sudova vidi opširnije: Simović, M., Simović, V. (2013), *Krivično procesno pravo – uvod i opšti dio*, Bihać, Pravni fakultet.

30 Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine regulisano je Dejtonskim sporazumom. To je pravni je akt sporazumnog karaktera potpisan u vojnoj vazdušnoj bazi Rajt-Peterson kod Dejtona, u američkoj državi Ohajo, da bi se zvanično prekinuo rat u Bosni i Hercegovini, koji je trajao od 1992. do 1995. Sporazum se naročito bavio budućim upravnim i ustavnim uređenjem Bosne i Hercegovine. Jedan od najosnovnijih principa na kojima je Dejtonski sporazum bio zasnovan je bila podjela Bosne i Hercegovine na dva entiteta i jedan distrikt, po ključu 51-49 (51% teritorije Federaciji BiH i 49% Republici Srpskoj) koji je usaglasila tzv. kontakt grupa. Dejtonski mirovni sporazum se sastoji od Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH i 11 aneksa (dodataka) uz ovaj sporazum, pri čemu se kao najznačajniji njegov dio navodi se Aneks 4 – Ustav Bosne i Hercegovine.

U Tužilaštvu Bosne i Hercegovine 2003. godine formirano je Posebno odjeljenje za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju³¹ (Posebno odjeljenje II), a sačinjavali su ga isključivo međunarodni tužioci, ovlašćeni u skladu sa Zakonom o Tužilaštvu BiH³². U nadležnost Posebnog odjeljenja II spada procesuiranje počinitelja krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala, privrednog kriminala i korupcije, u skladu sa zakonima Bosne i Hercegovine. Ovdje spadaju krivična djela korupcije koja se odnose na zaposlene u institucijama Bosne i Hercegovine, krivična djela privrednog i finansijskog kriminala, uključujući krivična djela poreske utaje, krijumčarenja, carinskih prevara i pranja novca, te krivična djela organizovanog kriminala, uključujući, ali i ne ograničavajući se na djela međunarodne trgovine drogama, trgovine ljudima i slična krivična djela propisana Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine³³. Radi što efikasnijeg sprovođenja istraga, u Posebnom odjeljenju II rad je zasnovan na principu formiranja tužilačkih timova koji se sastoje od jednog ili više tužilaca, stručnih saradnika i istražilaca kao i drugog, administrativnog osoblja. Tužilački timovi, u okviru istraga koje provode, ostvaruju blisku saradnju sa odgovarajućim timovima različitih agencija za sprovođenje zakona u zavisnosti od vrste predmeta na kojima se radi³⁴. Predmeti koje vodi

-
- 31 Treba naglasiti da je Tužilaštvo BiH osnovano 2003. godine od strane Visokog predstavnika u BiH. Tako je Parlament Bosne i Hercegovine u oktobru 2003. godine usvojio Zakon o Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, koji je donesen odlukom Visokog predstavnika u avgustu 2002. godine. Prva četiri domaća tužioca u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine su izabrana 16. januara 2003. godine. Prvog međunarodnog tužioca u Posebnom odjelu za organizovani privredni kriminal i korupciju, u sklopu Tužilaštva Bosne i Hercegovine, imenovao je Visoki predstavnik u martu 2003. godine.
- 32 Zakon o Tužilaštvu BiH, Službeni glasnik BiH, br. 24/02, 03/03, 37/03, 42/03, 09/04, 35/04, 61/04, 49/09, 97/09.
- 33 Prema kriterijima Posebnom odsjeku II raspodjeljuju se: 1. Svi predmeti organizovanog kriminala, organizovanog privrednog kriminala iz nadležnosti Tužilaštva BiH, 2. Predmeti za krivična djela terorizma iz člana 201. KZ BiH i krivična djela finansiranja terorističkih aktivnosti iz člana 202. KZ BiH, 3. Predmeti za krivična djela trgovine ljudima iz člana 186. KZ BiH i krijumčarenje lica iz člana 189. KZ BiH, kada se radi o 10 ili više krijumčarenih lica, odnosno žrtava trgovine ili koji uključuju izuzetno otežavajuće ili posebne okolnosti, 4. Predmeti za krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta, te krivična djela iz oblasti carina i glave XVIII čija vrijednost prelazi iznos od 1.000.000,00 KM, 5. Predmeti za krivična djela povrede autorskih prava iz glave XXI čija vrijednost prelazi iznos od 1.000.000,00 KM, 6. Krivična djela u vezi korupcije visokih zvaničnika Bosne i Hercegovine i odgovornih lica s najvišim funkcijama u privrednim društvima i drugim pravnim licima i 7. Drugi predmeti u vezi sa ostalim krivičnim djelima, a naročito predmeti krivičnih djela protiv privrede i platnog prometa i krivičnih djela počinjenih od strane službenog ili ovlašćenog lica kada je krivično gonjenje od posebne važnosti za Bosnu i Hercegovinu, zbog okolnosti ili načina na koje je djelo izvršeno, o čemu će odlučiti glavni tužilac u dogovoru sa rukovodiocem Posebnog odjeljenja za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju.
- 34 U predmetima u kojima tokom istrage dođe do lišavanja slobode većeg broja lica (grupe za organizovani kriminal u skladu sa članom 1. stav 20. Krivičnog zakona BiH), više tužilačkih timova zajednički rade na takvom predmetu sa ciljem efikasnog, blagovremenog i zakonitog okončanja istrage.

Tužilaštvo BiH procesuiraju se pred Sudom BiH³⁵ i to Krivičnim odjeljenjem, unutar koga postoji Odsjek za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju. Pored navedenog, na nivou BiH 2002. godine osnovana je Državna agencija za istrage i zaštitu³⁶ (SIPA) čije su nadležnosti sprečavanje, otkrivanje i istraga krivičnih djela iz nadležnosti Suda BiH, a posebno organizovanog kriminala, terorizma, ratnih zločina, trgovine ljudima i drugih krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, te teškog finansijskog kriminala, zatim fizička i tehnička zaštita lica i objekata, zaštita ugroženih svjedoka i svjedoka pod prijetnjom i drugi poslovi iz njenog djelokruga koji su određeni ovim zakonom. Takođe na nivou BiH djeluje i Granična policija BiH (GP BiH), u čijoj je nadležnosti, između ostalog, i sprečavanje, otkrivanje i istraživanje krivičnih djela propisanih krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini kada su ta krivična djela usmjerena protiv bezbjednosti državne granice ili protiv izvršenja poslova i zadataka iz nadležnosti GP BiH. U sklopu GP BiH djeluje Centralni istražni ured, čija je nadležnost sprečavanje i otkrivanje krivičnih djela iz oblasti organizovanog preko graničnog kriminala, a naročito u segmentu krijumčarenja ljudi, ilegalnih migracija i krijumčarenja roba. Dakle na nivou BiH izvršena je specijalizacija za suzbijanje organizovanog kriminaliteta unutar već postojećih sudskih, tužilačkih i policijskih organa, pri čemu se Državna agencija za istrage i zaštitu može smatrati policijskom agencijom koja je specijalizovana za policijske poslove kriminalističke policije, uključujući otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta.

U Republici Srpskoj je, a u okviru Okružnog tužilaštva Banja Luka, formirano Posebno tužilaštvo za suzbijanje organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala³⁷, koje se naziva Specijalno tužilaštvo, i koje postupa u predmetima: a) krivičnih djela organizovanog kriminala iz člana 383a. Krivičnog zakona Republike Srpske, zatim, krivičnih djela sa elementima organizovanosti,

35 Nadležnosti, organizacija i struktura Suda Bosne i Hercegovine su regulisani Zakonom o Sudu Bosne i Hercegovine. Međutim, Ustav BiH ne sadrži odredbe koje se odnose na redovno pravosuđe u BiH, odnosno nasudsku vlast uopšte, na način da je propisano postojanje suda opšte nadležnosti koji bi bio nadležan na području BiH, osim odredaba koje se odnose na Ustavni sud BiH. Zbog toga je Sud BiH uspostavljen naknadno i to pod pritiskom međunarodne zajednice, a na način da je Zakon o Sudu BiH proglasio Visoki predatnik u BiH 12. novembra 2000. godine, koji je potom Parlament BiH usvojio 3. jula 2002. godine. Pored navedenog stajalište Republike Srpske u reformi pravosuđa u BiH, je navelo čitav niz ostalih primjebi koje se tiču uspostavljanja, organizacije i nadležnosti Suda BiH. Vidi detaljnije: Strukturalni dijalog o pravosuđu - tehničke informacije koje zahtijeva Evropska komisija. (2011). Sarajevo: Savjet ministara.

36 Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Službeni glasnik BiH, broj 27/04, 63/04, 35/05, 49/09, 40/12.

37 Zakon o suzbijanju organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 37/06, 69/06.

kao i krivičnih dela povezanih sa takvim delima ili učiniocima takvih dela, a u slučajevima kada za postupanje nije nadležno Tužilaštvo i Sud Bosne i Hercegovine; b) najtežih oblika krivičnih dela protiv privrede i platnog prometa i protiv službene dužnosti, kada je zbog okolnosti izvršenja dela ili posledica dela krivično gonjenje od posebnog značaja za Republiku Srpsku, te krivičnih dela povezanih sa takvim delima ili učiniocima takvih dela; v) drugih krivičnih dela predviđenih krivičnim zakonodavstvom Republike Srpske, kod kojih je najmanja zaprećena kazna zatvora u trajanju od pet godina, a kada je zbog okolnosti izvršenja dela ili posledica dela krivično gonjenje od posebnog značaja za Republiku Srpsku, te krivičnih dela povezanih sa takvim delima ili učiniocima takvih dela³⁸. Specijalno tužilaštvo ima nadležnost na čitavoj teritoriji Republike Srpske, te je samostalno i nezavisno u svom radu. Specijalno tužilaštvo čine: glavni specijalni tužilac, zamenik glavnog specijalnog tužioca i onoliko specijalnih tužilaca koliko odredi Visoki sudski i tužilački savet Bosne i Hercegovine, na preporuku glavnog specijalnog tužioca i glavnog republičkog tužioca³⁹. Pored navedenog u okviru Okružnog suda u Banjoj Luci, formirano je Posebno odeljenje za organizovani i najteže oblike privrednog kriminala. Posebno odeljenje nadležno je na čitavoj teritoriji Republike Srpske za postupanje u gore navedenim slučajevima, bez obzira na propisanu kaznu za pojedino krivično delo, odnosno u svim slučajevima kada je od glavnog specijalnog tužioca doneta odluka o preuzimanju predmeta⁴⁰. Pored navedenog, za potrebe suzbijanja organizovanog kriminaliteta izvršena je i specijalizacija unutar Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, tako što je u okviru Uprave kriminalističke policije formirana Jedinica za organizovani kriminalitet, koja je

-
- 38 Specijalno tužilaštvo može preuzeti predmete drugih tužilaštava na osnovu odluke o preuzimanju predmeta koja se donosi u formi naredbe, što je detaljno regulisano trećim poglavljem, čl. 12-15. navedenog zakona.
- 39 Radom Specijalnog tužilaštva rukovodi i predstavlja ga glavni specijalni tužilac, kojeg na dužnost imenuje Visoki sudski i tužilački savjet Bosne i Hercegovine, u trajanju od 5 (pet) godina, uz mogućnost ponovnog raspoređivanja. Pored glavnog specijalnog tužioca, Visoki sudski i tužilački savet Bosne i Hercegovine na dužnost imenuje i zamenika glavnog specijalnog tužioca i specijalne tužioce. U Specijalno tužilaštvo imenuje se određen broj stručnih saradnika, tužilačkih istražilaca, te ostalog pratećeg osoblja.
- 40 Radom Posebnog odeljenja rukovodi predsednik Posebnog odeljenja za organizovani i najteže oblike privrednog kriminala. Predsednika i sudije Posebnog odeljenja raspoređuje predsednik Okružnog suda Banja Luka iz reda sudija tog suda. U slučaju potrebe, u Posebno odeljenje Visoki sudski i tužilački savet BiH može imenovati sudije iz drugih sudova u Bosni i Hercegovini. U hitnim slučajevima, Visoki sudski i tužilački savet BiH može privremeno uputiti i sudije iz drugih sudova u Posebno odeljenje, u skladu sa svojim nadležnostima. Sudije Posebnog odeljenja dužnost obavljaju bez ograničenja trajanja mandata, imaju potreban broj stručnih saradnika, te pratećeg osoblja.

nadležna za poslove sprečavanja, otkrivanja i sprovođenja neposrednih istraga krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, krivičnih djela nedozvoljene proizvodnje i prometa opojnih droga, kao i rada na predmetima vezanim za navedena djela delegiranim iz drugih organizacionih jedinica i pronalaženju i hapšenju izvršilaca krivičnih djela organizovanog kriminaliteta.

U okviru Federacije Bosne i Hercegovine, u skladu sa njenim ustavnim uređenjem, postoji nivo Federacije BiH i deset kantona. S tim u vezi je organizovana sudska (Vrhovni, kantonalni i opštinski sudovi) i tužilačka funkcija (Federalno tužilaštvo i kantonalna tužilaštva), kao i uspostavljene policijske agencije. Nadležnosti Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova propisane su Zakonom o unutrašnjim poslovima Federacije Bosne i Hercegovine i odnose se, pored ostalog, na suzbijanje krivičnih djela terorizma, međukantonalnog kriminala, stavljanja u promet opojnih droga, organizovanog kriminala, pronalaženje i hapšenje izvršilaca ovih krivičnih djela u skladu sa navedenim Zakonom. Kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova imaju nadležnosti propisane kantonalnim zakonima o unutrašnjim poslovima. U svakom od kantona djeluju Kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova, koja se sastoje od policijskih uprava formiranih na teritorijalnom i funkcionalnom principu. Na osnovu navedenog uočljivo je da na prostoru Federacije BiH ne postoje izričite specijalizacije unutar postojećih sudskih i tužilačkih institucija, a da je specijalizacija izvršena u Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova kroz Sektor kriminalističke policije unutar kojega su formirani Odjel za borbu protiv organizovanog kriminala i Odjel protiv zloupotreba droga.

Jasno je da je u Bosni i Hercegovini složen sistem državnog uređenja, što se ogleda i u složenoj organizaciji suzbijanja organizovanog kriminaliteta.

4. Specijalizacija kadrova za suprotstavljanje organizovanog kriminaliteta

Kao što smo naveli specijalizacija kadrova je od ključnog značaja za uspješno suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu. Ova specijalizacija se može odvijati kroz specijalističku obuku i stručno usavršavanje, kroz sticanja vještina i znanja, kao i podizanja uspješnosti u suzbijanju organizovanog kriminaliteta.⁴¹

Naime, princip profesionalizma i usklađenosti u svim područjima djelovanja protiv organizovanog kriminala podrazumijeva kontinuirano profesionalno obučavanje, obrazovanje i usavršavanje stručnjaka, kao i razmjenu iskusta-

41 Obuku možemo posmatrati i u najširem smislu, kao proces promjene ponašanja i stavova zaposlenih na način koji povećava vjerovatnost postizanja ciljeva. Prema: Hodgetts, R. M., Kuratko, D. F., (1991), *Management*, 3rd ed. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.

va najboljih praksi i savremenih dostignuća, te njihove usklađenosti sa preventivno-represivnim mjerama.⁴² Specijalizacija i stručno usavršavanje tiču se tema kao što su: specifičnosti organizovanog kriminaliteta, ovlašćenja i odgovornost u suzbijanju organaizovanog kriminaliteta, specifične metode rada, zaštite tajnosti istrage i podataka, taktike i istraživanja i dokumentovanja organizovanog kriminaliteta, primjene specijalnih istražnih tehnika, sprovođenja finansijskih istraga i efikasnog oduzimanja imovine proistekle izvršenjem krivičnih djela, implementacije međunarodnih standarda, razvijanja pravne regulative i slično. Zbog toga je obrazovanje i osposobljavanje sudija, tužilaca i policijskih službenika od velike važnosti i potrebno je ove vidove obuka uključiti u redovne planove profesionalnog usavršavanja, ali i u nastavne programe. Takođe, razmjena iskustava o načinima i metodama primene specijalnih istražnih tehnika, između pripadnika različitih agencija za sprovođenje zakona, doprinosi u velikoj meri uspješnijoj primeni navedenih tehnika. Kao i u drugim oblastima ljudskog života, tako i ovde razmjena znanja i iskustva vodi uspješnijoj povezanosti onih koji se bave određenim poslovima. Takođe, razmena iskustva je nužna i iz razloga što organizovane kriminalne strukture traju mnogo duže nego karijera policijskog službenika, koji se bavi suprotstavljanjem organizovanom kriminalitetu⁴³.

Specijalizacija i stručno usavršavanje u ovoj oblasti posebno je izraženo u temama koje se tiču primjene specijalnih istražnih tehnika ili posebnih istražnih radnji. Institucionalizovanjem i unapređenjem stalne stručne (specijalističke) obuke o specijalnim istražnim tehnikama, strateškom planiranju i strateškoj analizi organizovanog kriminaliteta, kao i o kriminalističko obavještajnom radu moguće je ostvarivanje uspješne i efikasne primene specijalnih istražnih tehnika u suzbijanju organizovanog kriminaliteta. Obuka i stručno osposobljavanje može se vršiti institucionalizovanjem kompletne opšte obuke o posebnim istražnim merama za određene policijske službenike uključene u korišćenje posebnih istražnih mera i njihovu kontrolu i institucionalizovanjem posebne obuke za prikrivene istražitelje i policijske službenike za provođenje zakona koji rukovode i usmeravaju prikrivene istražitelje. Navedenu obuku i osposobljavanje lica za primenu specijalnih istražnih tehnika mogu vršiti

42 U našem kontekstu specijalizacija kadrova za borbu protiv organizovanog kriminala, kao proces, za sada nema trajni karakter, koji bi omogućavao kontinuirano sticanje potrebnih kompetencija. Ona se sada ostvaruje povremeno, kroz seminare, okrugle stolove, praktične obuke, studijske posjete i dr. Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini (period 2014-2016. godina), (2013), Sarajevo, Ministarstvo bezbjednsoti BiH.

43 Šikman, M. (2010), Organizovani kriminalitet – krivični, procesni i kriminalistički aspekt, Banja Luka, Defendologija centar, str. 503-560.

nadležne specijalizovane obrazovne institucije (instituti, fakulteti i slično). Međutim, takvu obuku je potrebno vršiti uz pomoć stručnjaka iz prakse, jer samo takvom kombinacijom može se doći do uspjeha, sobzirom da je pitanje upotrebe specijalnih istražnih tehnika specifično, još neistraženo i da na univerzitetima ne postoji dovoljno uvida o primeni ovih metoda u praksi, a sudska praksa je još uvek nedovoljna. Naime, prilična je saglasnost zaposlenih u agencijama za sprovođenje zakona da vrlo važan segment obuke i osposobljavanja predstavljaju iskustva lica koja su ranije primenjivala neke od specijalnih istražnih tehnika (npr. bivši prikriveni istražitelji), ali i iskustva lica koja ostvaruju kontakt ili vrše nadzor nad realizacijom specijalnih istražnih tehnika. Dakle, obuku i osposobljavanje lica za primenu specijalnih istražnih tehnika treba usmeravati ka specijalizovanim obrazovnim institucijama koje imaju kapacitete (naučne i praktične) u cilju uspješne realizacije takve obuke. Ove institucije, u tom kontekstu, mogu da donesu posebne programe opšte i specijalističke obuke u primeni specijalnih istražnih tehnika, koji bi uključivali teme za obradu, način realizacije obuke, trajanje obuke, predavače i slično.

5. Zaključak

Na osnovu navedenog možemo zaključiti da bi najefikasniji model, kod nas, za suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu bio onaj model koji bi nastao kombinovanjem sudske, tužilačke i policijske specijalizacije i formiranjem posebnih specijalnih organa, pri čemu je u okviru sudstva i policije moguća sudska i policijska specijalizacija (bez formiranja novih organa), dok kada je riječ o tužilaštvu moguće formirati posebnu tužilačku agenciju koja bi bila nadležna isključivo za gonjenje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Takođe, u takvim uslovima, specijalizacijom treba da budu obuhvaćeni i drugi organi za sprovođenje zakona, kao npr. zatvorski organi unutar kojih bi bila formirana posebna zatvorska i pritvorska odeljenja za osumnjičene, odnosno osuđene za organizovani kriminalitet. Formiranje posebnih, novih organa za suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu treba da bude krajnji izbor i odraz potrebe uspješnog i efikasnog suzbijanja organizovanog kriminaliteta. To znači da ukoliko se organizovanom kriminalitetu ne može uspješno suprotstaviti već postojećim policijskim agencijama, pa to nije moguće učiniti ni specijalizacijom unutar njih (formiranje posebnih organizacionih jedinica za sprečavanje organizovanog kriminaliteta), onda se može razmišljati o formiranju posebnih, novih agencija za suzbijanje organizovanog kriminaliteta. Pored toga potrebno je osigurati neophodnu operativnu nezavisnost tih posebnih odeljenja, ali i osiguranje razdvajanja pravnog i institucionalnog nadzora nad njihovim radom.

To znači da je potrebno razdvojiti nadzor koji vrše agencije za provođenje zakona u svrhu krivične istrage od nadzora koji se vrši nezavisno od agencije za sprovođenje zakona (npr. posebnih parlamentarnih komisija ili ombudsmena). Isto tako, značajno je urediti pitanje korišćenja finansijskih sredstava prilikom primene posebnih istražnih mera tako što će se usvojiti detaljan zakonski okvir kojim će se urediti korišćenje finansijskih sredstava (npr. u obliku specijalnih fondova) prilikom primene posebnih istražnih radnji, posebno u pogledu finansiranja tajnih operacija, prikrivenih istražitelja i informatora, te osigurati efikasan nadzor nad njihovim korišćenjem.

Pored navedenog, edukacija sudija, tužilaca i policijskih službenika je osnova za primenjivanje posebnih istražnih radnji, dok osnovni princip u postupanju treba da bude vladavina zakona. Ova obuka može se ogledati kroz specijalizaciju ili pak stručno usavršavanje, pri čemu je potrebno voditi računa o tome da predavači imaju i praktično iskustvo u primjeni posebnih istražnih radnji u suzbijanju organizovanog kriminaliteta.

6. Literatura

- Bonis, A. (2014). Analyzing Organized Crime. The global initiative against organized crime, Edition 12. Dostupno putem interneta: <http://www.globalinitiative.net/download/global-initiative/Analyzing%20Organized%20Crime%20-%20June%202014.pdf>, pristupljeno 14.04.2015.
- Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives – ATF. Dostupno putem interneta: <https://www.atf.gov/>, pristupljeno 14.04.2015.
- Direzione nazionale antimafia. Dostupno puntem interneta: http://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_2_10_1.wp, pristupljeno 09.04.2015.
- Direzione Investigativa Antimafia. Dostupno putem interneta: http://www1.interno.gov.it/dip_ps/dia/page/istituzioni.html pristupljeno 09.04.2015.
- Drug Enforcement Administration – DEA. Dostupno putem interneta: <http://www.dea.gov/index.shtml>, pristupljeno 14.04.2015.
- Federal Bureau of Investigation – FBI. Dostupno putem interneta: <http://www.fbi.gov/>, pristupljeno 14.04.2015.
- National CrimeAgency – NCA, The Crime and Courts Act 2013. Dostupno putem interenta: <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/about-us>, pristupljeno 08.04.2015.
- Nacional Crime Agency. (2014). NCA led and coordinated activity in our rst year of operation resulted in:. Dostupno putem interenta: <http://www.nation->

- alcrimeagency.gov.uk/publications/525-factsheet-results-of-nca-led-and-coordinated-activity-in-our-first-year-of-operation/file, pristupljeno: 14.04.2015.
- Simović, M., Simović, V. (2013), Krivično procesno pravo – uvod i opšti dio. Bihać: Pravni fakultet.
 - Strukturalni dijalog o pravosuđu – tehničke informacije koje zahtijeva Evropska komisija, (2011). Sarajevo: Savjet ministara.
 - Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini (period 2014-2016. godina), (2013), Sarajevo: Ministarstvo bezbjednosti BiH.
 - Hodgetts, R. M., Kuratko, D. F., (1991), Management, 3rd ed. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
 - Home Office. (2013). Serious and Organised Crime Strategy. London: HM Government. Dostupno putem interneta: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/248645/Serious_and_Organised_Crime_Strategy.pdf, pristupljeno 16.04.2015.
 - HM Government (2010). A Strong Britain in an Age of Uncertainty. The National Security Strategy. Dostupno putem interneta: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/national-security-strategy.pdf, pristupljeno: 14.04.2015.;
 - Home Office. (2013), Understanding Organised Crime: Estimating the scale and the social and economic costs. Dostupno putem interneta: <https://www.gov.uk/government/publications/understandingorganised-crime-estimating-the-scale-and-the-social-and-economic-costs>, pristupljeno: 14.04.2015.
 - UNDC. (2012), Digest Of Organized Crime Cases: A compilation of cases with commentaries and lessons learned. Vienna: Publishing and Library Section, United Nations Office at Vienna.
 - UNDOC. (2010), The Globalization Of Crime – A Transnational Organized Crime Threat Assessment. Wien: United Nations Office on Drugs and Crime. Dostupno putem interneta: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf, pristupljeno 16.02.2014.
 - United States Secret Service – USSS. Dostupno putem interneta: <http://www.secretservice.gov/>, pristupljeno 14.04.2015.
 - U.S. Immigration and Customs Enforcement – ICE. Dostupno putem interneta: <http://www.ice.gov/>, pristupljeno 14.04.2015.
 - United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Palermo, Italy, 2000.
 - Šikman, M. (2010), Organizovani kriminalitet – krivični, procesni i kriminal-

istički aspekt, Banja Luka, Defendologija centar.

- Zakon o kontroli organizovanog kriminala ili RICO zakon (Federal Racketeer Influenced and Complt Organizations Act) usvojen je 1970. godine. (Pub. L. 91-452, 84 Stat. 922).
- Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine broj 76/09, 116/10, 57/11, 136/12, 148/13.
- Zakono organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, Službeni glasnik RS, br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – dr. zakon, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - dr. zakon, 101/2011 – dr. zakon i 32/2013.
- Zakon o javnom tužilaštvu Republike Makedonije, Službeni Vesnik, br. 150/2007.
- Zakon o sudovima Republike Makedonije, Službeni list RM, br. 58/2006 i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima, Službeni list RM, br. 35/2008.
- Zakona o državnom tožilstvu (ZDT-1),Uradni list RS, št. 58/2011.
- Zakon o specijalnom državnom tužilaštvu, Službeni list Crne Gore, broj 10/2015.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima, Službeni list CG, br. 22/08
- Zakon o Tužilaštvu BiH, Službeni glasnik BiH, br. 24/02, 03/03, 37/03, 42/03, 09/04, 35/04, 61/04, 49/09, 97/09.
- Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Službeni glasnik BiH, broj 27/04, 63/04, 35/05, 49/09, 40/12.
- Zakon o suzbijanju organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 37/06, 69/06.

Doc. dr Mile ŠIKMAN

SPECIALIST TRAINING OF SUBJECTS AS A FACTOR FOR COMBATING ORGANIZED CRIME

Abstract: Criminal procedure subjects for combating organized crime are the state's law enforcement authorities who are, among other, responsible for combating organized crime or specialize in combating organized crime. Models for combating organized crime differ but the most prominent ones are those which focus on the establishment of specialized law enforcement agencies, i.e. specialized law enforcement agencies for control, investigation and detection of criminal offences of organized crime. These specialized agencies (judicial, prosecutorial and police specialist training) deploy special methods and means in specific criminal proceedings for the purpose of efficient investigation and proving of organized crime. Specialist training of law enforcement agencies for combating organized crime is analogous to the efforts of implementing specialized investigative techniques in detection and investigation of criminal offences of organized crime and is important in that context. Specialized law enforcement agencies for combating organized crime, in general, rely on a long-term approach to organized crime. Investigation of organized crime is more proactive in nature, it is based on intelligence and analyses of criminal activities carried out by the members of criminal organizations. As such, specialized law enforcement agencies detect and prosecute the cases of organized crimes which are more complex in organizational and technological sense and have at their disposal necessary human, material and other resources. Also, specialized law enforcement agencies for combating organized crime represent the carriers of international cooperation in combating transnational organized crime. In addition, recently this approach has been adopted by the agencies which do not specialize in combating organized crime as a form of support to specialized law enforcement agencies for combating organized crime. The aforementioned implies involvement of other state authorities (tax, inspection, intelligence, etc.) which would take part in combating organized crime by providing adequate support to the law enforcement agencies for combating organized crime. Aside from the positive implications, this approach also has negative implications too, which this paper looks into.

Keywords: subjects for combating organized crime, specialist training, police, prosecution, judiciary.